

לקרוא את העולם בכיכר לחם

כריסטיאן פרנטי

כשאנחנו מסתכלים בכיכר הלחם צריך להידלק אות
אזהרה בראשנו. מזג אוויר פראי, ספקולציה ומחירים
מאמירים מבטיחים מהומות וצרות מלוא הארץ

בכל אחד מהמצבים האלו, מקורותיו של המשבר המקורי, לפחות בחלקם, הם המחיר של אותה כיכר לחם. אם המהומות האלו הן לא "קונפליקטים על משאבים" במובן הפורמלי, חשבו עליהם לפחות כעל מהומות מונעות-לחם.

שינוי אקלימי גובר

בשדה חיטה

לחם נחשב מאז ומעולם למטה החיים. ברוב העולם אין דבר בסיסי יותר, שכן כיכר הלחם היומית עומדת בין רוב האנושות לבין רעב. בכל זאת, כדי לקרוא את הפוליטיקה בכיכר לחם צריך לשאול קודם כל - ממה הכיכר הזו עשויה? מים, מלח, ושמרים, כמובן, אבל בעיקר חיטה. שכשמיחירי החיטה עולים בעולם, כך גם מחיר הכיכר - וכך גם הבעיות העולמיות. לחשוב שאין עוד דברים בלחם, זה לא להבין את החקלאות העולמית המודרנית. מרכיב מפתח נוסף בכיכר שלנו - קראו לו "גורם ייצור" - הוא נפט. כן, נפט שמופיע בלחם שלנו כמקור לדשן ולדלק

לחם נחשב
מאז ומעולם
למטה החיים.
ברוב העולם
אין דבר בסיסי
יותר, שכן כיכר
הלחם היומית
עומדת בין
רוב האנושות
לבין רעב

מה כיכר פשוטה של לחם יכולה
ללמד אותנו על העולם?

התשובה היא: הרבה מאוד. קודם כל, אפשר "לקרוא" את הכיכר כאילו היא דגימה מלבה של כלכלה עולמית במשבר. בהסתכלות אחרת, היא מגלה כמה מקווי השבר הקריטיים של הפוליטיקה העולמית, בהם גם מקורותיו של האביב הערבי.

חשבו על כך: בין יוני 2010 ליוני 2011, מחירי החיטה העולמיים כמעט הכפילו את עצמם, דבר שהתגלה כקטסטרופה מוחלטת במקומות רבים בעולם. באותם חודשים מספר ממשלות נפלו, מהומות פרצו בערים שנות מבישקק, קירגיסטן ועד לניירובי, קניה. והדבר המטריד ביותר - שלוש מלחמות פרצו: בלוב, תימן וסוריה. אפילו בחצי האי סיני, שבטים בדואים התקוממו נגד ממשלת המעבר של המדינה ומאיישים מחסומי דרכים חמושים.

כריסטיאן פרנטי הוא עיתונאי וסופר אמריקאי. לאחרונה יצא לאור ספרו העוסק בקשר בין שינוי אקלים וכאוס חברתי: Tropic of Chaos: Climate Change and the New Geography of Violence

כשמחירי החיטה והתירס עלו, לא רק איכות החיים של עניי מצרים עמדה תחת מתקפה, אלא החיים שלהם עצמם. כך, מחירי המזון שעלו בעקבות שינויי האקלים הציתו אלימות פוליטית

בעולם, שאחריה אלג'יריה ומרוקו. זכרו גם שהאביב הערבי התחיל בטוניסיה, כאשר מחירי מזון עולים, אבטלה גבוהה, ופער הולך וגדל בין העשירים לעניים התחילו מהומות קטלניות ולבסוף את מנוסתו של המנהיג האוטוקרטי בן עלי. הפעולה האחרונה שלו הייתה הבטחה להוריד את מחירי הסוכר, החלב והלחם - וזה היה מעט מדי ומאוחר מדי.

אם כן, המהומות התחילו במצרים והממשלה האלג'יראית הורתה להגביר את ייבוא החיטה כדי להילחם באי השקט הגובר סביב מחירי המזון. כשמחירי החיטה עלו ב-70% בין יוני לדצמבר 2010, צריכת הלחם במצרים התחילה לרדת בעקבות מה שכלכלנים כינו "קיצוב מחירי". והמחיר המשיך לעלות כל אביב 2011. ביוני, מחיר החיטה היה 83% יותר ממה שהיה שנה קודם לכן. באותה מסגרת זמן, מחירי התירס עלו ב-91%. מצרים היא מייבאת התירס הרביעית בגודלה בעולם. כשלא משתמשים בו לייצור לחם, משתמשים בתירס כתוסף מזון ולהאכלת עופות ובעלי חיים. אלג'יריה, סוריה, מרוקו וערב הסעודית הן בין 15 מייבאות התירס הגדולות. כשמחירי החיטה והתירס עלו, לא רק איכות החיים של עניי מצרים עמדה תחת מתקפה, אלא החיים שלהם עצמם. כך, מחירי המזון שעלו בעקבות שינויי האקלים הציתו אלימות פוליטית.

במצרים, אוכל הוא סוגיה פוליטית נפוצה. אחרי הכול, אחד מחמישה מצרים חי מפחות מדולר ליום והממשלה מעניקה לחם מסובסד ל-14.2 מיליון איש מתוך אוכלוסייה של 83 מיליון. בשנה שעברה, אינפלציית מחירי המזון במצרים עמדה על מעל 20%. זה יצר השפעה מיידית והרסנית על המשפחות המצריות, שמוציאות בממוצע 40% מהכנסתן המועטה (שלוש נמצאות גם היא בירידה) על תזונה.

מול הרקע הזה, נשיא הבנק העולמי רוברט זליק אמר שמערכת המזון העולמי נמצאת "מרחק הלם אחד ממשבר כולל". ואם רוצים לעקוב אחרי המשבר הכולל הזה לשורשיו הסביבתיים, המקום להסתכל בו הוא שינויי האקלים - מזג

לטרקטורים. בלעדי, החיטה לא תיוצר, תעובד או תועבר בין יבשות ותחצה אוקיינוסים.

אסור לשכוח גם את העבודה. היא מרכיב בכיכר שלנו, אבל לא באופן שאתם מדמיינים. אחרי הכול, המיכון העביר את העובדים מהשדה למפעל. במקום אלפי איכרים ששותלים וקוצרים ידנית, עובדי תעשייה מייצרים טרקטורים ומורגים, מייצרים דלק, דשנים וחומרי הדברה, כולם נובעים מפט והכרחיים לגידול חיטה מודרני. אם כוח העבודה של העובדים האלה מגיע לשדה, זה קורה בצורת טכנולוגיה. היום, אדם בודד שנוהג בקומביין ענק של 400,000 דולר, ששורף 200 גלון של דלק ביום, ומונחה ע"י מחשבים וניווט GPS, יכול לכסות כ-80 דונם חיטה בשעה ולקצור 8,000 עד 10,000 בושל חיטה ביום.

לאחר מכן, גם ללא הון פיננסי - כסף - הכיכר שלנו לא תתקיים. הוא הכרחי כדי לרכוש את הנפט, הדשן, הקומביין וכן הלאה. אבל הון פיננסי יכול, באופן עקיף, להשפיע על מחיר כיכר הלחם שלנו באופן עוצמתי עוד יותר. כשיש יותר מדי כסף נויל במערכת הפיננסית הגלובלית, ספקולנטים מתחילים להמר על מחירים של נכסים שונים, כולל כל המרכיבים של החיטה. הספקולציות האלו תורמות לעליית מחירי הדלק והחיטה.

המרכיבים האחרונים באים מהטבע - אור שמש, חמצן, מים, ואדמה מזינה, כולם בכמויות המדויקות ובדיוק בזמן. ויש עוד גורם שלא ניתן להתעלם ממנו, סוג אחר של תרומה מהטבע: שינויי אקלים, שרק עכשיו מתחילים ממש להשפיע, והופך באופן הולך וגובר לגורם שמערער את היציבות של הבאת כיכר הלחם לשוק.

אסון שיווקי

כשהמרכיבים מתערבבים באופן שגורם למחירי הלחם להרקיע שחקים, הפוליטיקה נכנסת לתמונה. למשל, המהומות במצרים הן לב האביב הערבי. מצרים היא גם יבואנית החיטה הגדולה

הסוחרת הגדולה בעולם בסחורות חקלאיות, מנסות לחזק את השליטה שלהן בשווקי החיטה העולמיים ולכנס אנכית את שרשראות האספקה העולמיות שלהן לצורה חדשה של אימפריאליזם תזונתי שנועד להרוויח מהסבל העולמי. כשהלחם הצית מלחמה ומהפכות במזרח התיכון, גלנקור עשתה רווחי עתק מהמחירים העולים. וככל שכיכר הלחם שלנו יקרה יותר, חברות כמו גלנקור וקרגיל מרוויחות יותר. אפשר להתייחס לזה כדרך הגרועה ביותר "להסתגל" למשבר האקלים.

אז מה צריך לעבור לנו בראש כשאנחנו קוראים בכיכר הלחם שלנו? אות אזהרה, מן הסתם. אבל בינתיים, זו אזהרה שזוכה

לקריאה נוספת:

המאמר פורסם לראשונה
באתר TomDispatch
(www.tomdispatch.com/)
(archive/175419)
זכויות היוצרים שייכות
לכריסטיאן פרנטי.
// להתעלמות.

**כשיש יותר
מדי כסף
נזיל במערכת
הפיננסית
הגלובלית,
ספקולנטים
מתחילים להמר
על מחירים
של נכסים
שונים, כולל
כל המרכיבים
של החיטה.
הספקולציות
האלו תורמות
לעליית מחירי
הדלק והחיטה**

בשיאם ל-125\$ לחבית, מה שיצר עוד ספקולציות ועוד עליות מחירים. החודשים האחרונים לא הביאו איתם הקלה משמעותית. שוב, שיטפונות משמעותיים פגעו ביבולים בארה"ב, קנדה ואוסטרליה. בינתיים, בצורת אביב מפתיעה בצפון אירופה פגעה גם היא ביבולי חיטה. מערכת המזון העולמית נמצאת נאנקת, ואולי קורסת, תחת הלחץ העוצמתי של עליית ביקושים, עליית מחירי אנרגיה, מחסור גובר במים, ובעיקר כאוס אקלימי.

וזאת, אומרים לנו המומחים, רק ההתחלה. מחיר הלחם שלנו אמור לעלות במעל 90%-20 השנים הבאות. זה אומר עוד מהומות, הפגנות, ייאוש, קונפליקטים סביב מים, הגירה, אלימות אתנית ודתית, שוד, מלחמות אזרחים, ואולי (אם לשפוט לפי היסטוריה קודמת) התערבויות חדשות של מעצמות עולמיות ואולי גם אזוריות.

ואיך אנחנו מגיבים למשבר? האם יש יוזמה בין לאומית חדשה ממקדת בהבטחת בטחון תזונתי לעניי העולם - כלומר, מחיר יציב ובר השגה לכיכר הלחם שלנו? אתם כבר יודעים את התשובה העצובה לשאלה זו.

במקום זה, תאגידי ענק כמו גלנקור (Glencore), חברת הסחר בחומרי הגלם הגדולה בעולם, והחברה הנסחרת באחזקה פרטית קרגיל (Cargill),

<<< האוויר הקיצוני וההרסני יותר ויותר שנצפה בכל העולם.

מבחינת לחם, הסיפור הוא כזה: בקיץ 2010, רוסיה, אחת מיצואניות הלחם המובילות, סבלה מהבצורת הקשה ביותר שהייתה לה מזה 100 שנה. הבצורת שנודעה בשם "בצורת הים השחור" הציתה שריפות ששרפו אזורים גדולים של יערות רוסיה, השמידו שטחים חקלאיים ופגעו ביבול החיטה הארצי כל כך שמנהיגיה (שנדחפו לכך ע"י ספקולנטים מערביים של חיטה) הפעילו איסור בן שנה על ייצוא חיטה. מכיוון שרוסיה היא אחת מארבעת היצואנים המרכזיים בכל שנה שהיא, זה יצר נסיקת מחירים.

בו זמנית, שיטפונות קשים הכו באוסטרליה, יצואנית חיטה גדולה נוספת, וגשמים עודפים במרכז ארה"ב ובקנדה פגעו בייצור התיירס. שיטפונות מסיביים בפקיסטן הטביעו 20% מהארץ מתחת למים, הלחיצו את השווקים והמריצו את הספקולנטים.

ובדיוק אז המחירים מונעי-האקלים התחילו לנסוק במצרים. המשבר שהתחולל, שהופעל בחלקו ע"י עליית מחירי כיכר הלחם שלנו, הוביל למהומות ולבסוף למפלת האוטוקרט חוסני מובארכ. טוניסיה ומצרים עזרו להתחיל משבר שהוביל למלחמת אזרחים והתערבות מערבית בלוב השכנה, שגרמה לכך שרוב ייצור הנפט שלה, שמונה 1.4 מיליון חביות ביום, נפסק. זה, בתורו, הקפיץ את מחירי הנפט הגולמי, שהגיעו

צילום: מצילומי יהודית גרשין-כל